

Predrasude i stereotipi o Indijcima i indiskoj kulturi u sitcomu "Teorija velikog praska"

Zgorelec, Ana-Maria

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:865069>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**



Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)





**Sveučilište
Sjever**

Završni rad br. 64/NOV/2017

**Predrasude i stereotipi o Indijcima i indijskoj kulturi
u sitcomu "Teorija velikog praska"**

Ana-Maria Zgorelec, 0100/2013

Prijava završnog rada

Definiranje teme završnog rada i povjerenstva

ODJEL	Odjel za novinarstvo		
PRISTUPNIK	Ana-Maria Zgorelec	MATIČNI BROJ	0100/2013
DATUM	4. 4. 2017.	KOLEGIJ	Kultura, stil, život i rod
NASLOV RADA	Predrasude i stereotipi o Indijcima i indijskoj kulturi u sitcomu "Teorija velikog praska"		
NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	Prejudice and Stereotypes about Indians and Indian culture presented in a sitcom "The Big Bang Theory"		
MENTOR	dr. sc. Lidija Dujčić	ZVANJE	docentica
ČLANOVI POVJERENSTVA	1. doc. dr. sc. Irena Rađej Miličić 2. doc. dr. sc. Gordana Tkalec 3. doc. dr. sc. Lidija Dujčić 4. doc. dr. sc. Boris Beck 5. _____		

Zadatak završnog rada

BR. 64/NOV/2017

OPIS

Na primjeru američkog sitcoma "Teorija velikog praska" ovaj završni rad istražuje status Indijaca i indijske kulture u medijima. Komponiran je tako da se u prvom dijelu iznosi kratak uvid u indijsku kulturu, religiju i običaje kako bi se u drugom dijelu mogle analizirati raširene generalizacije o Indijcima i indijskoj kulturi u Americi koje preuzima/promiče i popularni sitcom - likom Raja Koothrappalija. Premda se humorističkim diskursom zahvaća šira socijalna slika, zaključno se pokazuje kako globalna medijska industrija učvršćuje pogrešno i ograničeno viđenje drugih supkultura.

U radu je potrebno:

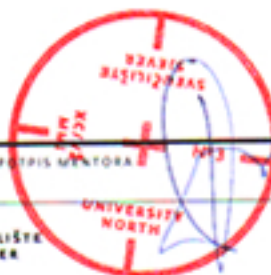
1. Definirati ključne pojmove: sitcom, predrasude i stereotipi
2. Kratko izložiti prepoznatljiva obilježja indijske kulture
3. Osvnuti se na popularnost "Teorije velikog praska" - u odnosu na sličan primjer "Prijatelja"
4. Analizirati predrasude i stereotipe povezane s likom Raja Koothrappalija
5. Zaključno utvrditi posljedice ovakvoga medijskog prikaza "drugih".

ZADATAK URUČEN

7.4.2017.

POTPIS MENTORA

SVEUČILIŠTE
SJEVER





Sveučilište Sjever

Odjel za novinarstvo

Završni rad br. 64/NOV/2017

Predrasude i stereotipi o Indijcima i indijskoj kulturi u sitcomu „Teorija velikog praska“

Studentica

Ana-Maria Zgorelec, 0100/2013

Mentorica

Lidija Dujić, doc. dr. sc.

Koprivnica, travanj 2017. godine

Predgovor

Zadnjih nekoliko godina sve se više prikazuju indijski Amerikanci na televiziji, ali nikako bez stereotipa. Godine 2010. Joel Stein, američki novinar, napisao je članak za časopis Time pod naslovom *Moja privatna Indija*. U članku je progovorio o tome kako je njegov rodni grad, Menlo Park u New Jerseyu, preplavljen Indijcima, te je izjavio kako nije čudno da su Indijci tako siromašni da bi i Kip Slobode mogao zaplakati.¹ Svojom izjavom naljutio je mnoge, a pokušao se opravdati govoreći kako to nije samo njegovo mišljenje, već i mnogi drugi gledaju na Indijce istim očima.

„Teorija velikog praska“ prvenstveno je humoristična serija u kojoj se humor temelji na ismijavanju raznovrsnih nedostataka – u rasponu od netolerancije na laktozu, pretilosti, govornih mana pa sve do uvijek prisutnih šala o plavušama. U seriji se također mogu primijetiti i šale „na račun“ Židova ili štrebera, a posebno na Indijca Raja Koothrappalija u ulozi tipičnoga indijskog doseljenika u Ameriku. Pomalo štreber, pomalo feminiziran, Raj je samo još jedan od indijskih likova kakve smo već vidjeli u mnogim drugim humorističnim serijama pa čak i u animiranim filmovima poput „Simpsona“ u kojemu je jedan od značajnijih likova upravo Apu Nahasapeemapetilon, indijski imigrant u Americi koji je vlasnik supermarketa u gradu Springfield. Njegov lik također je interpretiran raširenim stereotipima o Indijcima, kao što su naglasak ili dogovoreni brak.²

Unatoč mnogim kritikama zbog rasizma i stereotipa, humoristična serija „Teorija velikog praska“ ipak je danas jedna od najgledanijih televizijskih serija.³

¹ Navedeno prema: Felicelli, A. *The Raj Prototype* (2012).

<https://www.indiacurrents.com/articles/2012/04/08/raj-prototype> (dostupno 06.09.2016.)

² Navedeno prema: *Apu of „The Simpsons“ Positive Hindu character or degrading stereotype?* (2007).

<https://hinduperspective.com/2014/02/19/apu-nahasapeemapetilon-positive-hindu-character-or-degrading-stereotype/> (dostupno 12.09.2016.)

³ Navedeno prema: *5 Reasons why The big bang theory is racist* (2013).

<http://www.mtvindia.com/blogs/parent/urban-cupid/5-reasons-why-big-bang-theory-is-racist-50441978.html> (dostupno 12.09.2016.)

Sažetak

Ovaj završni rad podijeljen je na dva dijela. U prvom dijelu rada navode se obilježja indijske kulture i religije, s posebnim osvrtom na hinduizam, kao i neke (ne)poznate običaje i zanimljivosti koje prate indijsku kulturu. Uz kratak osvrt na osnove indijske kulture, u prvom dijelu rada također se spominju stereotipi i predrasude te objašnjava pojam *sitcoma*.

U drugom dijelu završnog rada analizira se serija „Teorija velikog praska“ – njezina uspješnost uspoređuje se s popularnošću slične humoristične serije „Prijatelji“, a utvrđuje se i povezanost s indijskom kulturom. Posebno se analizira Indijac Raj Koothrappali na čijem se liku grade generalizacije vezane za Indiju. Opisan je njegov odnos s ostalim likovima kako bi se ukazalo na količinu stereotipa i predrasuda koji ga prate. Na kraju ovoga završnog rada iznesen je zaključak na temelju provedenog istraživanja.

Ključne riječi: indijska kultura, predrasude, stereotipi, „Teorija velikog praska“, Raj Koothrappali

Popis korištenih kratica

CBS – američki televizijski kanal, dio američkoga nacionalnog medijskog informativnog sustava koji uz CBS sačinjavaju i mreže ABC, NBC, FOX, PBS i The CW

NBC – američka radijska i televizijska mreža u vlasništvu NBC Universal

FBI – savezna, kriminalističko-istražna i obavještajna agencija Ministarstva pravosuđa SAD-a

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Obilježja indijske kulture	2
2.1. Religija	3
2.2. Hinduizam	3
2.3. Indijski običaji.....	4
2.4. Zanimljivosti indijske kulture	5
3. Stereotipi i predrasude	7
4. Sitcom	9
5. „Teorija velikog praska“	10
5.1. Uspjeh serije	11
5.2. Indijska kultura prikazana u „Teoriji velikog praska“	12
5.3. Rajesh Raj Koothrappali	16
5.4. Rajeve odnose s drugim likovima	18
5.5. Indijski Amerikanci na televiziji	21
6. Zaključak.....	24
7. Literatura.....	25

1. Uvod

Iako mnogo toga ne znamo o Indiji i njezinoj kulturi, i danas prevladava slika toga svijeta kao siromašne zajednice. Poznata su neka pravila ponašanja poput obaveznog nošenja odjeće koja ne pokazuje previše, odnosno one koja će sakriti tijelo, ili skidanja cipela u vjerskim objektima gdje je osim toga, strogo zabranjeno fotografiranje ili snimanje. Indija slovi kao zemlja maharadža, prosvijetljenih gurua, svetih krava i rijeka. Kako je Indija i zemlja u kojoj su nastale četiri poznate religije, daje se zaključiti da Indijci svoju vjeru shvaćaju vrlo ozbiljno. Postoje mnogi stereotipi koji su vezani za indijsku kulturu. Prema navodima autorice Adite Bhatkhande u studiji „The line between humor and racism“/“Granica između humora i rasizma“, Indijci su poznati u svijetu kao ljubitelji kriketa, osim toga smatra ih se siromašnima, a fizički se na njih gleda kao na niske, dlakave, „smrdljive“ i mršave, jednom riječju neprivlačne muškarce. Uz ove poznate stereotipe, Indijce se također smatra ljubiteljima znanosti, baš kao što je to i Raj Koothrappali, a poznati su i po svojoj „feminiziranoj osobnosti“ dok je većina Indijskih Amerikanaca prepoznatljiva po nepravilnom engleskom naglasku. Trenutno u Americi živi oko milijun Indijaca. Indijske Amerikance percipira se kao stranu, tajnovitu manjinu što američki mediji očigledno podržavaju.⁴

U ovom završnom radu bit će prikazano kako je indijska kultura interpretirana u Americi, konkretno u svjetski poznatoj humorističnoj seriji o četiri fizičara. „Teorija velikog praska“ obilježena je mnogim rasističkim, rodnim pa i kulturalnim stereotipima. Uz stereotipe vezane za Indiju, ova naizgled bezazlena serija obiluje i drugim stereotipima i predrasudama, primjerice o plavušama, štreberima, znanstvenicima, Židovima i sl. Kako bi *sitcom* bio popularan, jedan od važnijih uvjeta jest da bude smiješan pa je upravo upotreba stereotipa na takav humorističan način u ovoj seriji ključna.

Raj Koothrappali, iako inteligentan i uspješan, prije svega je šašavi Indijac koji je došao u Ameriku u želji da postane astrofizičar. U seriji ga je utjelovio britansko-indijski glumac Kunal Nayyar, a njegova su prepoznatljiva obilježja indijski naglasak i socijalno-anksiozni poremećaj koji mu onemogućuje normalnu komunikaciju sa ženama.

⁴ Bhatkhande, A. *The line between humor and racism* (2015). New York University.

<https://campusdiaries.com/stories/the-line-between-humor-and-racism> (dostupno 01.09.2016.)

2. Obilježja indijske kulture

Indija je sedma zemlja po površini i druga po broju stanovnika na svijetu. Zbog svoje bogate povijesti i tradicije privlači brojne posjetitelje, a njezino najveće bogatstvo upravo je kulturni pluralizam. Kao mjesto na kojemu se razvilo više svjetskih civilizacija, Indija je kroz stoljeća oblikovala jedinstvenu raznoliku kulturu te je od izborne samostalnosti koju je stekla sredinom 20. stoljeća do danas prerasla u jednu od najbrže rastućih gospodarskih svjetskih sila.

Nakon proglašenja neovisnosti od britanske krune 1947. godine pred Indijom su se našli brojni izazovi vezani uz religijsko nasilje, terorizam, separatizam te siromaštvo i prenaseljenost. No, zbog ubrzanoga gospodarskog razvoja tijekom 90-ih godina 20. stoljeća, Indija se sve više razvija u vojnu, političku i gospodarsku silu, te je danas važna članica mnogih međunarodnih organizacija. Nakon Afrike, Indija predstavlja najraznolikije zemljopisno područje u kulturnom, jezičnom i genetskom pogledu.⁵

Zlatnim dobom indijske kulture obično se smatra razdoblje dinastije Gupta (320.-510. god.) tijekom kojega „cvjetaju“ umjetnost, znanost, filozofija, pomorstvo, trgovina s okolnim zemljama i obrtništvo. To se carstvo danas drži modelom klasične indijske civilizacije. Međutim, u 5. stoljeću započinju napadi Huna i osipanje carstva u manje države, a takva politička, gospodarska i vojna rascjepkanost države olakšat će prodor islama. On će se počevši od 8. stoljeća postupno širiti Indijom da bi vrhunac dosegli za vladavine mogulskih careva (1526.-1857. god.). Mogulsko je carstvo zauzimalo većinu Indijskog potkontinenta, a kraj mu je označio dolazak britanskih kolonizatora. Danas se općenito prihvaća da je Indija majka nekoliko matematičkih koncepata uključujući nulu, decimalni sustav, algebru, algoritam, korijen, tzv. Pitagorin poučak i trigonometriju. Najstariji astronomski podaci pronalaze se u Vedama. Poznato je da su Indijci izračunavali pomrčine Sunca i Mjeseca, razrađivali teorije o sili gravitacije, poznavali heliocentrični sustav i točan raspored planeta Sunčevog sustava. Sunce su smatrali zvijezdom, a godinu odredili na 365,25635656 dana.

⁵ Usp. *Indija* (2012). Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“.

<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27303> (dostupno 26.08.2016.)

Službeni indijski jezik nije utvrđen, ali Indijci se najviše služe hindi jezikom. U poslovnom svijetu i administraciji koristi se engleski jezik, a osim toga u državi se čak 21 jezik smatra nacionalnim jezikom. Većina Indijaca pripada hinduističkoj, zatim muslimanskoj, kršćanskoj, sikhskoj i budističkoj te brojnim drugim vjerskim orijentacijama.

2.1. Religija

Indija je poznata kao zemlja duhovnosti i filozofije. Na području Indije postoji više religija, od kojih su neke ponikle upravo na indijskome tlu i razvile se u velike svjetske religije koje postoje još i danas. Domaće su arhajske religije indijskih domorodaca mundskih i dravidskih jezičnih skupina te domorodaca tibetoburmanskih jezika. Najstariji izraz religije u urbaniziranom okružju nalazi se u indijskoj civilizaciji na području Punjaba i Inda u III. i II. tisućljeću pr. Kr.

Dolaskom indoeuropskih Arijaca, u Indiji se prvi put pojavljuje vedska religija, odnosno „vedizam“, najstariji oblik brahmanizma, religije koja se u svojim mlađim preoblikama, što ih se najčešće zove hinduizmom, proširila cijelom Indijom i postala glavnim duhovnim okvirom indijske religioznosti. Hinduizam je najdominantnija religija u Indiji, čak oko 80% Indijaca su hinduisti.⁶ Također je i jedna od najdrevnijih religija. Hinduizam se širio i izvan Indije, osobito prema Indokini i Indoneziji, te u novije doba, na Zapad. U okviru hinduizma, nastali su budizam i jinizam. Ta su dva sustava izvršila velik utjecaj na daljnju indijsku duhovnu, kulturnu i svjetovnu povijest, a budizam se proširio svijetom, osobito Azijom.⁷

2.2. Hinduizam

Hinduizam je jedna od najstarijih poznatih organiziranih religija – njezini sveti spisi datiraju još iz razdoblja između 1400. i 1500. godine prije Krista. To je također jedna od najraznolikijih i najsloženijih religija jer sadrži milijune bogova. Hinduisti imaju raznovrsna osnovna vjerovanja i postoje u mnogim sektama. Iako je po broju pristaša treća religija na svijetu, hinduizam postoji pretežno u Indiji i Nepal.

⁶ Navedeno prema: Aharon, D. *Information on India – Religions in India*.

<http://adaniel.tripod.com/religions.htm> (dostupno 14.03.2017.)

⁷ Usp. *Indija* (2012). Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“.

<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27303> (dostupno 27.08.2016.)

Iako se hinduizam često svrstava u politeističke religije, budući da navodno priznaje 330 milijuna bogova, ipak ima jednoga vrhovnog „boga“ Brahma. Brahma je biće za koje se vjeruje da boravi u svakom djeliću stvarnosti i postojanja u cijelom svemiru. Brahma je i neosoban i nepoznatljiv, a vjeruje se da postoji u tri različita oblika: Brahma kao stvoritelj, Višna kao održavatelj i Šiva kao uništavač. Ova „lica“ Brahme također su poznata preko mnogih drugih utjelovljenja svakoga od njih. Teško je sažeti hinduističku teologiju budući da razne hinduističke škole sadrže elemente gotovo svih teoloških sustava.⁸

Hinduizam vidi čovječanstvo kao božansko. Budući da je Brahma sve, hinduizam tvrdi da su svi božanski. Atman, ili „ja“ jedno je s Brahmanom. Sva stvarnost izvan Brahmana smatra se iluzijom. Duhovni cilj hinduista je postati jedno s Brahmanom, i tako prestati postojati u iluzornom obliku „pojedinačnoga ja“. Ta sloboda se naziva „moksha“. Dok se ne postigne moksha, hinduist vjeruje da će se iznova i iznova reinkarnirati kako bi mogao raditi na samoostvarenju istine (a istina je ta da postoji samo Brahman i ništa drugo). Kako se osoba reinkarnira, određuje karma – što je načelo uzroka i posljedice kojim upravlja prirodna ravnoteža. Ono što je osoba učinila u prošlosti utječe i u skladu je s budućnošću, što uključuje prošle i buduće živote. Iako je ovo samo kratak sažetak, jasno se vidi da je hinduizam u suprotnosti s biblijskim kršćanstvom u gotovo svakoj točki svojega sustava vjerovanja. Kršćanstvo ima jednoga Boga koji je i osoban i spoznatljiv. Hinduisti poštuju sve životinje, a osobito krave, koje smatraju svetim bićima. Većina hinduista su vegetarijanci, a krava je simbol žene i hranjenje krave smatra se činom štovanja.

2.3. Indijski običaji

Najbizarniji običaj u Indiji vjerojatno je sklapanje brakova maloljetnika. Naočigled neispravan pothvat, prvenstveno zato što djeca u toj dobi nemaju razvijeno racionalno razmišljanje i ne uspijevaju razaznati što im se zapravo čini, odnosno često stupaju u brakove bez pobune i nemogućnosti shvaćanja kako su time izgubili možda i najljepši dio svog života – djetinjstvo. U siromašnim obiteljima, u kojima prevladavaju ženska djeca, otac prodaje kćer obitelji koja ima

⁸ Navedeno prema: *Što je hinduizam i što hinduisti vjeruju*. <http://www.gotquestions.org/Hrvatski/hinduizam-hinduisti.html> (dostupno 27.08.2016.)

dječaka, a nerijetko i muškarcima od četrdesetak godina. Običaj je danas zakonom zabranjen, no u malim mjestima, i još više selima, ljudi i dalje pronalaze načine da se održi.⁹

U Indiji su ženska djeca neželjena jer roditelji smatraju da bez muškog potomka neće imati nasljednika. Zbog takvog razmišljanja, godišnje se u Indiji izvrši pet milijuna ilegalnih abortusa.

2.4. Zanimljivosti indijske kulture

Indija je velika zemlja koja obiluje kulturnim znamenitostima kao što su Taj Mahal, arhitektonski spomenik u Agri, napravljen kao spomen za prerano preminulu ženu mogulskog vladara, zatim sveta rijeka Ganges koja je jedna od najvećih rijeka Indijskog potkontinenta te poseban dio filmske industrije – Bollywood.

Bollywood je popularni neformalni naziv za poseban dio indijske filmske industrije koja se uglavnom izvodi na hindi jeziku. Termin „Bollywood“ složenica je nastala od Bombaya, prijašnjeg imena grada Mumbaia, i Hollywooda, centra američke filmske industrije. Bollywood ne postoji kao fizičko mjesto niti se odnosi na cijelu indijsku filmsku industriju već samo na jedan njezin dio. Termin se počeo koristiti 70-ih godina 20. stoljeća kada je Indija preuzela vodstvo nad SAD-om u proizvodnji filmova. Početkom novog milenija, Bollywood-filmovi postali su popularni širom svijeta, što je dovelo do snimanja tehnički i sadržajno kvalitetnijih filmova za široku publiku. Na razvoj Bollywooda utjecali su i drevni indijski epovi, sanskrit drama, tradicionalno indijsko kazalište, Parsi kazalište, Hollywood te zapadne glazbene televizije kao što je MTV. Bollywood, odnosno indijska kinematografija, po broju prodanih ulaznica jača je od SAD-a i Kanade zajedno. Tijekom godine dana u Indiji se proda čak 3,2 milijarde ulaznica. Kada se brojkama dodaju i piratski filmovi, indijska filmska industrija daleko je najjača u svijetu.¹⁰

Još jednu zanimljivost indijske kulture predstavlja lotusov cvijet koji se smatra simbolom Istoka zato što govori kako čovjek živi u svijetu, ali ga ne dodiruje. Čovjek prolazi kroz svijet, ali u sebi

⁹ Mirković, M. *Surovost indijske kulture* (2014). <http://afirmator.org/surovost-indijske-kulture/> (dostupno 27.08.2016.)

¹⁰ Navedeno prema: *15 fascinantnih zanimljivosti o Indiji* (2015). <http://kult.com.hr/15-fascinantnih-zanimljivosti-o-indiji/> (dostupno 21.12.2016.)

ne zadržava trag onoga zemaljskog. Indijci vjeruju da svijet ostaje u njima i ako im je duša na samrti čista kao u trenutku rođenja – tada se smatra kako su proživjeli jedan duhovni život. Lotusov cvijet je simbol duhovnog života zato što raste iz mulja u vodi, no ostaje nedodirnut njime.

Krave su u Indiji simbol majčinstva i plodnosti te se zbog toga smatraju svetim životinjama. One su doslovno na svakom koraku i nitko ih ne smije taknuti jer su kazne visoke. Povući kravu za rep ne znači samo privući na sebe mračne sile jer Indijci vjeruju u reinkarnaciju pa tako bilo koja krava može biti ujedno i lik nekog od mnogih božanstva.

Indijce ne zanima nogomet, njihov nacionalni sport je kriket koji igra gotovo svaki Indijac, a njihova liga se smatra najjačom na svijetu. Indija je ujedno i dom najvišeg kriket terena na svijetu koji se nalazi na 2.444 metara visine. Globalno gledano, kriket je drugi najveći sport na svijetu. Svjetska prvenstva u kriketu, koja se održavaju svake četiri godine, kao i svjetska nogometna prvenstva privlače milijarde gledatelja putem malih ekrana, posebice u zemljama poput Indije, Pakistana, Velike Britanije, Australije, JAR-a, Novog Zelanda i SAD-a. Kriket je sport koji se može igrati u različitim formama – utakmice mogu trajati pet dana (tzv. Test Match), sedam sati (One-day cricket) ili tri sata (Twenty-20) – a isključivo se igra ljeti i to po suhim vremenskim uvjetima.¹¹

Indija je ujedno i vodeća u svijetu po broju vegetarijanaca. Ovisno o izvorima između 20 i 40 posto stanovništva izjašnjava se vegetarijancima i ne jede meso. Ovaj podatak ne treba čuditi s obzirom na to da se krava smatra svetom životinjom.¹²

¹¹ Navedeno prema: *O kriketu*. <http://www.croatia-cricket.hr/> (dostupno 14.03.2017.)

¹² Navedeno prema: *15 fascinantnih zanimljivosti o Indiji* (2015). <http://kult.com.hr/15-fascinantnih-zanimljivosti-o-indiji/> (dostupno 21.12.2016.)

3. Stereotipi i predrasude

Predrasude možemo definirati kao unaprijed prihvaćena mišljenja o bilo kojem predmetu, koja se nerijetko pokazuju pogrešnima, a da pri tome ne moraju uvijek biti netočna, te se čak mogu pokazati potpuno ispravnima. Socijalne predrasude odnose se na osobe ili skupine i sadržavaju najčešće i pravila socijalnog ponašanja, odnosno definiraju određeno područje ponašanja, čije granice određuju norme pristojnosti, uljudnosti, razboritosti, itd. Socijalne predrasude povlače sa sobom praktične posljedice jer upravljaju socijalnim ponašanjem. Štoviše, određuju očekivana ponašanja u odnosu na ponašanje onih ljudi koje opisuju. Predrasuda očekuje određeno ponašanje i utječe na temelju tog očekivanja na spoznaju i značenje stvarnog ponašanja. Socijalne predrasude definiraju socijalne odnose kako strukturalno, tako i u procesualnom pogledu. One određuju kakav je odnos u danom slučaju i koje mu ponašanje odgovara ili koje mu je suprotno. Ovakva predodžba može se temeljiti na rasnoj pripadnosti, nacionalnosti, spolu i slično. Uglavnom teže pokazivanju negativnih osjećaja prema osobama ili grupama ljudi, ali prikazuju i pozitivne emocije prema ljudima koji pripadaju „našoj“ grupi.

Stereotipima nazivamo one predrasude kojima se nekim skupinama pripisuju pozitivne ili negativne značajke, koje su zajedničke svim njezinim članovima od kojih se očekuje i određeno zajedničko ponašanje. Budući da ti stereotipi očito ne nude samo neutralne informacije o drugim ljudima, već istodobno prosljeđuju i vrijednosne sudove, oni sadržavaju istodobno i pravila ponašanja koja se temelje na predrasudama, odnosno njima se opravdavaju. Svaki put kada grupiramo neku rasu ili pojedince zajedno, te donosimo mišljenje o njima tada ih stereotipiziramo. Najčešći stereotipi su rasni, rodni i seksualni. Neki od najpoznatijih primjera rasnih stereotipa su „Arapi i Muslimani su teroristi“, „Azijati su dobri u matematici“, „Irci su alkoholičari“; osim rasnih stereotipa postoje i rodni: „čure nisu dobre u sportu“, „muškarci su jači od žena“; dok seksualni stereotipi najčešće ukazuju kako su feminizirani muškarci homoseksualci, a muškobanjaste žene lezbijke.¹³

Razlika između stereotipa i predrasuda je ta što su predrasude unaprijed stvorene ideje koje se ne temelje na stvarnosti i istini, dok su stereotipi raširene i pojednostavljene slike ili ideje o

¹³ Navedeno prema: *Stereotypes Examples*. <http://examples.yourdictionary.com/stereotype-examples.html> (dostupno 27.03.2017.)

određenom tipu osobe ili grupe ljudi. Stereotipi i predrasude su slični pojmovi koji se odnose na uvjerenja i stavove koje imamo prema određenim ljudima ili stvarima. Za predrasude se smatra se da su nastale, ne zbog mržnje, već zbog nedostatka znanja i povjerenja u druge skupine, dok su stereotipi najčešće temeljeni na istini, ali mogu nastati iz predrasuda. Bez obzira na razlike, i stereotipi i predrasude utječu negativno na društvo i pojedince.¹⁴ Na primjer, netko može misliti da ljudi koji nisu vegetarijanci zapravo ne brinu o životinjama i okolišu, što bi bio stereotip, ali ako taj netko odluči da mu se osoba ne sviđa samo zato što jede meso, to je predrasuda. I kod stereotipa i kod predrasuda razlikujemo pozitivne i negativne strane, a ovo je primjer negativne predrasude.¹⁵

¹⁴ Navedeno prema: *Difference between Prejudice and Stereotype* (2015). <http://pediaa.com/difference-between-prejudice-and-stereotype/> (dostupno 14.03.2017.)

¹⁵ Navedeno prema: *Prejudice, Discrimination & Stereotypes: Definitions & Examples*. <http://study.com/academy/lesson/prejudice-discrimination-stereotypes-definitions-examples.html> (dostupno 27.03.2017.)

4. Sitcom

Sitcom je najbrojniji oblik programa koji nudi televizija.¹⁶ *Sitcom* je televizijski termin, odnosno skraćenica pojma „komedija situacije“. To je žanr, vrsta komedije koja se temelji na situacijama u kojima se likovi nalaze. Trajanje epizoda *sitcoma* obično je oko 30 minuta. Istražujući različite načine na koje je stvorena komedija unutar objektivno popularnog programa, moguće je razumjeti što humoristična serija ima reći o određenoj kulturi. U ovom slučaju, kako je interpretirana indijska kultura u popularnom *sitcomu* „Teorija velikog praska“. Što uopće znači da je nešto smiješno? U *sitcomu*, smiješno znači da napisani tekst koji izvode glumci izaziva smijanje. Producenti ove serije odlučili su umetnuti „smijeh iz konzerve“ koji potiče i(li) povećava smijeh publike.

Veliki dio humora ove serije temelji se na „ismijavanju“ indijske kulture. Na primjer, u epizodi „The Boyfriend Complexity“/„Komplikacije s dečkom“, u kojoj Howard komentira indijsku verziju društvene igre Monopoly¹⁷ i kaže: „Indijski Monopoly“ je baš kao i originalni, samo što su umjesto novaca rupiji, umjesto hotela grade se „pozivni centri“, a kad uzmeš karticu „šansa“, možeš umrijeti od dizenterije“. Naravno, cijela scena je bila popraćena „smijehom iz konzerve“. Ovo je samo jedan tipičan primjer kako producenti serije doživljavaju indijsku kulturu. S druge strane, glavna stavka humora ove serija temeljena je na komičnom aspektu „štrebera“. Može se reći da producenti serije ukazuju na važnosti, humanosti i nužnosti „štrebera“. Stoga se čini kako producenti i pisci teksta traže kolaps subkulturalne granice, dok pokušavaju iskoristiti rastuću popularnost „štreberske kulture“. Likovi se često usredotočuju na unutarnje aspekte te kulture i na svoje međuljudske odnose, što može imati smisla ovisno o načinu na koju su povezani s većim, dominantnim, kulturalnim svijetom.

¹⁶ Navedeno prema: Taflinger, R. F. *Sitcom: What it is, how it works*.

<http://public.wsu.edu/~taflinge/sitcom.html> (dostupno 15.03.2017.)

¹⁷ Monopoly – društvena igra trgovanja posjedima.

5. „Teorija velikog praska“

„Teorija velikog praska“ je američka, svjetski poznata serija koju su osmislili i producirali Chuck Lorre (jedan od pisaca također popularne serije „Dva i pol muškarca“) i Bill Prady. Serija se prikazuje na američkoj CBS televiziji od rujna 2007. godine.

„Teoriju velikog praska“ najbolje je opisati kao tradicionalni *sitcom* čije epizode traju pola sata i u kojima najčešće vidimo iste likove u njihovim standardnim okruženjima. Seriju također prati i živa publika uz „smijeh iz konzerve“. Radnja je smještena u gradu Pasadeni, u američkoj državi Californiji, te prati živote pet glavnih likova i na smiješan način prikazuje (ne)svakidašnje situacije u kojima se nalaze. U središtu su serije dvojica cimera s visokim kvocijentom inteligencije: dr. Sheldon Lee Cooper i dr. Leonard Hofstadter čije su likove utjelovili Jim Parsons i Johnny Galecki. Sheldon i Leonard dobili su diplome u ranoj dobi te rade kao fizičari na Sveučilištu CalTech u Pasadeni gdje provode istraživanja iz teorijske i eksperimentalne fizike. Na istom su sveučilištu također zaposleni Howard Wolowitz, zrakoplovni inženjer i dr. Rajesh Raj Koothrappali, astrofizičar, a njihove likove utjelovili su Simon Helberg i Kunal Nayyar. Kada upoznaju Penny, lijepu i mladu ženu koja se useli u stan preko puta Leonarda i Sheldona, četiri prijatelja shvate da ne znaju ništa o životu izvan laboratorija. Oni su kolege, prijatelji i cimera. Iako je njihov odnos stalno testiran od strane duboko ekscentričnog i nekonvencionalnog Sheldona, ova četvorka vrijeme troši na svoje individualne radne projekte, igranje videoigrica, gledanje filmova znanstvene fantastike i čitanje stripova. S obzirom na to da su „štreberi“, nitko od njih četvorice nema sreće u ljubavi. Kada se useli Penny, glumica u usponu, u zgradu u kojoj stanuju Sheldon i Leonard, Leonardu se razvije nova težnja u životu, a to je da osvoji Penny. Podrijetlom iz Omaha u američkoj državi Nebraska, Penny, koju je utjelovila Kaley Cuoco, tipična je plavuša, atraktivna konobarica u restoranu „The Cheesecake Factory“, Tvornica torte od sira“, a želja joj je postati slavna glumica. Njezina uloga u seriji jest da im bude „zdravorazumska“ protuteža te pouči ove „izgubljene“ fizičare socijalnim vještinama. U svakoj epizodi isti likovi nalaze se u često nespretnim situacijama u kojima se očekivane društvene norme podrivaju radi jačega humorističnog efekta.

Serija se odlikuje time što bez straha „baca“ znanstvene reference u inače standardni *sitcom*. Chuck Lorre i Bill Prady odlučili su zaposliti fizičare u seriji kako bi pisali tekstove koji su

vezani za fiziku, ali i kako bi bili sigurni da su te znanstvene reference ispravne.¹⁸ Puno je humora u seriji koji se odnosi na znanost, stoga je potrebno da informacije koje serija nudi budu precizne i točne. U seriji se često mogu vidjeti radne ploče u pozadini, ispisane zadacima iz fizike i svaki od njih je ispravan.

5.1. Uspjeh serije

„Teorija velikog praska“ ostvarila je veliki uspjeh u gledanosti već u emitiranju prve sezone, a nakon toga gledanost je samo rasla. Do prikazivanja pete sezone, kada je izašla i stota epizoda, serija je ostvarila prvo mjesto na ljestvici najboljih američkih *sitcoma*.¹⁹ U jesen 2016. godine započelo je prikazivanje desete sezone ove zabavne serije.

„Teoriju velikog praska“ moguće je usporediti s humorističnom serijom „Prijatelji“ koja se prikazivala od 1994. godine do 2004. godine. Ova serija također je ostvarila veliki uspjeh za vrijeme prikazivanja svih deset sezona. „Prijatelji“ su američka humoristična serija koju su osmislili David Crane i Marta Kauffman, a prikazivala se na američkoj televiziji NBC. U glavnim ulogama pojavili su se Jennifer Aniston, Courtney Cox, Lisa Kudrow, Matt LeBlanc, Matthew Perry i David Schwimmer. „Prijatelji“ dijele mnoge sličnosti s „Teorijom velikog praska“ – epizode su kratke, njihovo trajanje varira između dvadeset i dvadeset tri minute, koristi se „smijeh iz konzerve“, a epizode obično prikazuju romantične i komične avanture, kao i (ne)svakidašnje probleme glavnih likova koje većinu vremena vidimo u istom okruženju.

Godine 2010. kada se počela prikazivati četvrta sezona „Teorije velikog praska“, troje glavnih glumaca (Jim Parsons, Kaley Couco i Johnny Galecki) dobili su značajnu povišicu – 200 000 dolara po epizodi, za razliku od dotadašnjih 60 000 dolara po epizodi, dok su dva sporedna

¹⁸ Navedeno prema: McGnity, J. *The big bang theory has its jokes down to a science* (2015). <http://www.wsj.com/articles/the-big-bang-theory-has-hidden-jokes-down-to-a-science-1443808102> (dostupno 13.09.2016.)

¹⁹ Navedeno prema: *About The big bang theory*. http://the-big-bang-theory.com/about/?src=menu_sidebar (dostupno 13.09.2016.)

glumca (Kunal Nayyar i Simon Helberg) dobivali 40 000 dolara po epizodi.²⁰ Za prva pregovaranja oko plaće, glumci su se uspješno izborili. Tim iz „Teorije velikog praska“ podijelio se na glavne i sporedne glumce pa je troje glavnih glumaca imalo veće plaće, dok se tim iz „Priatelja“ izborio za jednaka prava tijekom prvih pregovaranja 1996. godine te su uspjeli dogovoriti plaću od 100 000 dolara po epizodi nakon samo druge sezone serije. S početkom prikazivanja desete sezone „Teorije velikog praska“, Parsons, Couco, Galecki, Helberg i Nayyar dobili su plaće od milijun dolara po epizodi dok su Melissa Rauch koja je utjelovila Bernadette, Howardovu suprugu, i Mayim Bialik koja je utjelovila Sheldonovu djevojku Amy dobile 200 000 dolara po epizodi. No, po uzoru na glumce iz serije „Priatelji“, glavna petorka odlučila je smanjiti svoje plaće u sezonama koje slijede kako bi Rauch i Mialik dobile veće plaće.²¹

„Priatelji“ su jedna od najuspješnijih humorističnih serija svih vremena. Glavni glumci su do kraja desete sezone dobivali plaće od milijun dolara po epizodi te su imali do 25 milijuna gledatelja.²² „Teorija velikog praska“ slijedi „Priatelje“ s 22 milijuna gledatelja po epizodi što potvrđuje kako je serija na dobrom putu da bude jedna od najgledanijih serija ikada do kraja prikazivanja.

5.2. Indijska kultura prikazana u „Teoriji velikog praska“

Zapadno se medijsko društvo svakodnevno koristi mnoštvom popularnih izričaja – od popularnoga jezika, filmova, tehnologije, hrane, mode, *sitcoma*, do sportskih prijenosa – istodobno stvarajući nove popularne oblike prema vlastitim potrebama i interesima. Ono je i potrošač i kulturni proizvođač kulture te u konzumaciji i stvaranju njezinih oblika i izričaja pronalazi zadovoljstvo. I sam pojam kulture definira se na različite načine. Prema autoru Marcelu Denesiju iz knjige „Popular Culture: Introductory Perspectives“/„Popularna kultura:

²⁰ Navedeno prema: Andreeva, N. *EXCLUSIVE: Big Bang theory stars score huge paydays after hardball bargaining; Jim Parsons told „take it or leave it“ today* (2010). <http://deadline.com/2010/09/big-payday-for-the-big-bang-theory-stars-67221/> (dostupno 14.09.2016.)

²¹ Navedeno prema: Nankervis, T. „*The Big Bang Theory*“ stars agree to a pay cut just like „*Friends*“ cast did back in the day (2017). <http://metro.co.uk/2017/03/02/the-big-bang-theory-stars-agree-to-a-pay-cut-just-like-the-friends-cast-did-back-in-the-day-6484477/> (dostupno 13.03.2017.)

²² Navedeno prema: Hibberd, J. *Friends co-creator: Those \$1 million cast salaries were ridiculous* (2015). <http://www.ew.com/article/2015/07/29/friends-salaries-ridiculous> (dostupno 14.09.2016.)

Uvodne perspektive“, jedna je definicija opisuje kao „sustav koji uključuje vjerovanja, rituale, izvedbe, umjetničke forme, obrasce životnih stilova, simbole, jezik, odjeću, glazbu, ples i bilo koji oblik ljudskog izražajnog, intelektualnog i komunikativnog ponašanja koje je povezano sa zajednicom tijekom određenog vremenskog perioda“²³, dok druga naglašava odnos između više elemenata individualne ili kolektivne ljudske svijesti te funkcionalnih i ekspresivnih elemenata koji je okružuju. Kulturu je moguće doživljavati kao svojevrsni obrazac prema kojemu, dekodiranjem značenja, oblikujemo vlastiti pogled na svijet. „Uz pomoć masovnih medija moćnici kreiraju i distribuiraju kulturne proizvode kako bi postigli vlastite interese. Potrošači su pritom shvaćeni kao pasivna, otuđena masovna publika koja bez razmišljanja i kritičkoga odmaka prihvaća sve što im se nameće. Masovna kultura uvijek dolazi odozgo te razumijeva organizirane i manipulativne mehanizme kontrole. Tako proizvodi kulturne industrije nameću ono što je dopušteno i ono što nije, što je uobičajeno i normalno, a što skandalozno, dok je primateljima djelomično oduzeta sposobnost da te sadržaje vrednuju i propituju. Postojanje foruma, blogova, aplikacija poput Facebooka i YouTubea, amaterskih novinskih portala, organiziranih online peticija, skupina za različite građanske inicijative, briše granice između proizvođača i primatelja sadržaja – onih koji odozgo nameću dominantne vrijednosti i podređenih koji ih slijepo usvajaju. Današnji je svijet globaliziran, kako globalni kapital i kulturna dobra kruže svijetom, državne granice postaju sve manje važne, a vrijeme i prostor se komprimiraju. Medijska kultura SAD-a prisutna je u gotovo svim zemljama svijeta, svi gledaju CNN, MTV, holivudske filmove, američke *sitcome*, cijeli svijet pije Coca-Colu, jede u McDonald’su i koristi se Microsoftom.“²⁴

Televizija kao masovni medij jedno je od najvažnijih sredstava u stvaranju i održavanju spektakla kulture. Nalazi se u kućanstvima diljem svijeta, običnim ljudima u njihove domove donosi slavne osobe, običaje drugih kultura, ljepote biljnoga i životinjskoga svijeta, kulinarske recepte, glazbene spotove, putopisne emisije, kvizove, reklame, *sitcome*, *reality show*, modu, sportske prijenose, filmove, politiku i *infotainment*. Nema veze je li pozitivno ili negativno, ali televizija je postala ovisna i utjecajna u svakom razgovoru. O televiziji se priča na kavi, preko

²³ Danesi, M. *Popular Culture: Introductory Perspectives* (2008: 2). Lanham, Maryland, SAD: Rowman & Littlefield Publishers.

²⁴ Labaš, D. i Mihovilović, M. *Masovni mediji i semiotika popularne kulture* (2011: 98). Sveučilište u Zagrebu. *Kroatologija*: časopis za hrvatsku kulturu, Vol. 2, No. 1.

internetskih foruma, s voljenim osobama. Nije bitno radi li se o sapunicama, humorističnim serijama ili televizijskim emisijama, televizija je izvor zajedništva između milijuna pojedinaca. Međutim, kako bi se održala što veća gledanost, potrebno je napraviti poneku „žrtvu“. Uključujući razne stereotipe kako bi se održao humor i kako bi se prikazalo gledateljima kako se pojedini likovi uklapaju u serije. U većini slučajeva ove „žrtve“ mogu dovesti do negativnih posljedica, ali postoje i slučajevi u kojima su stereotipi bili vrlo koristan alat za zapošljavanje na televiziji. Pravi primjer toga upravo je CBS-ova serija „Teorija velikog praska“ – humoristična serija čiji se koncept „vrti“ oko četvorice znanstvenika iz Pasadene koji su u potrazi za ljubavlju i uspješnim karijerama. Raj, Howard, Leonard i Sheldon najbolji su prijatelji koji su u seriji portretirani kao izuzetno neobični ljudi. Iako genijalni fizičari, njihove najizraženije osobine su veliki nedostaci socijalnih vještina, ljubav prema stripovima i videoigricama i sl. Uz glavnu četvorku postoje i tri ženska lika: Penny, Leonardova i Sheldonova susjeda koja radi kao konobarica dok „lovi“ američki san da postane glumica i jedina je u seriji koja nije znanstvenica, Amy Farrah Fowler pojavljuje se od četvrte sezone kao Sheldonova djevojka te Bernadette, Howardova supruga.

Humoristične serije predstavljaju američku kulturu na drugačiji način. Određena odjeća na radnom mjestu, ugodna atmosfera na večerama u restoranima, konvencije za stripove, suptilnost sarkazma i ljubavne drame. Ova serija prikazuje mnogo različitih aspekata života, a posebno se ističe „prozor“ na indijsku kulturu. Na primjer, u trećoj sezoni Raj izjavi kako se ne želi vratiti u Indiju zato što je tamo vruće i prepuno ljudi, što je gledateljima serije moglo zvučati jako odbojno te pojačati njihovu odlučnost da ne posjete Indiju. Indija je zaista poznata po veličini i gužvama, što ukazuje na to koliko je humor u seriji uvjetovan predrasudama. U „Teoriji velikog praska“ problem je i Rajev naglasak. Uz to, od četiri glavna lika u seriji, Raj je najosjećajnije i najmanje uspješan sa ženama čime se potvrđuje da indijski muškarci nisu „pravi“ muškarci, odnosno postoji i predrasuda da su indijski muškarci manje muževni nego ljudi drugih nacionalnosti, a prikaz Raja u seriji samo joj pridonosi. Moglo bi se međutim tvrditi da njegova feminiziranost dolazi od stereotipa „štrebera“, a ne indijskog stereotipa. Gledajući iz nekoliko kutova seriju, može se vidjeti da se Rajeva seksualnost često dovodi u pitanje. Duga je tradicija prikazivanja indijskih muškaraca kao smiješnih „budala“ u Hollywoodu. Prvi je to započeo Peter

Sellers u filmu „The Party“, 1968. godine.²⁵ Naglasak predočava mjesto iz kojega netko dolazi što je moglo prouzročiti stvaranje dojma kako možda naši susjedi ili kolege nisu „jedni od nas“. Dakle, ovaj naglasak u Hollywoodu služi za dvije funkcije. Prva je da odvaja manjinsku skupinu ljudi što je veoma loše za jedno multikulturalno društvo, a druga je, u ovom slučaju da nasmije publiku.

Već u prvoj epizodi serije možemo svjedočiti rasističkim elementima kada se pojavi Penny, lijepa i mlada susjeda Leonarda i Sheldona, koja se obrati Raju, on joj ne odgovori, a njezina reakcija je: „Oprosti, govoriš li engleski?“ Ovu problematičnu pretpostavku pogoršava i činjenica da je njegov najbolji prijatelj Howard odmah uskočio objasnivši Penny kako joj Raj ne može odgovoriti iz razloga što je „štreber“. Čak i s djevojkama koje se u seriji smatraju „manje privlačnima“ kao što je Howardova djevojka Bernadette, Raj ne može komunicirati bez pomoći alkohola osim ako nije u snu kao što je prikazano u epizodi „The Thespian Catalyst“/„Glumački ispušni ventil“, u kojoj Raj sanja ljubavni mjuzikl u kojemu izvodi ples i pjesmu za Bernadette.



Slika 1. „The Thespian Catalyst“/„Glumački ispušni ventil“

²⁵ Navedeno prema: Dwivedi, V. *Hollywood puts a thin mask on racial stereotyping* (2013).

https://www.thestar.com/opinion/commentary/2013/09/22/hollywood_puts_a_thin_mask_on_racial_stereotyping.html (dostupno 07.09.2016.)

Još jedan od primjera donosi epizoda „The Cornhusker Vortex“/„Vrtlog Cornhuskera“²⁶, u kojoj Raj izgubi „zmaja“ za puštanje na vjetru zbog Howarda, a Howard mu pokušava kupiti novog „zmaja“ na što je Raj odgovorio: „To što si mi kupio nešto lijepo ne znači da će naši problemi samo tako nestati“. U ovoj sceni, Howard jasno igra ulogu stereotipiziranog muškarca koji pokušava umiriti „nježniju polovicu“ darovima, dok Raj igra ulogu stereotipne žene koja samo inzistira na emocionalnom razumijevanju.

Ipak, jedna od zabrinjavajućih epizoda bila je „The Apology Insufficiency“/„Nedostatak isprike“, u kojoj FBI istražuje Howardove prijatelje kako bi otkrili je li Howard sposoban pridružiti se Ministarstvu obrane. Raj se osjeća nervozno zbog svojeg pravnog statusa u Americi te zbog toga pokušava sve vrste „budalaština“ kako bi dokazao da je Amerikanac. Stoga pjeva pjesmu „My Country 'Tis of Thee“²⁷, ali neuspješno pa humor u ovoj sceni ima dvostruki temelj – prvo jer Raj nije pravi Amerikanac, a drugo jer se neuspješno pretvara da to jest.

5.3. Rajesh Raj Koothrappali

Rajesh Ramayan Koothrappali indijski je astrofizičar koji se preselio u Pasadenu u Californiji kako bi se profesionalno razvijao. Rođen je u New Delhiju, u imućnoj obitelji. Njegov otac je ginekolog te je uspio svojoj djeci omogućiti dobro djetinjstvo i visoko obrazovanje. Raj ima petero braće i sestara, uključujući Priyu koja se pojavljuje u nekoliko epizoda serije kao Leonardova djevojka. Sa svojim roditeljima Raj komunicira preko videopoziva. Često prikazuje sebe kao skromnog čovjeka koji dolazi iz siromašnog mjesta kao da zaboravlja da mu je otac ginekolog koji posjeduje skupi automobil i ima kuću punu sluga. Iako je hinduističke vjere, Raj jede govedinu jer smatra da su neki hinduistički običaji nenormalni.²⁸ Prije nego se preselio u Pasadenu, Raj se obrazovao na Cambridgu gdje se i zaljubio u astrofiziku. Sukladno svojim „štreberskim“ obilježjima, Cambridge opisuje kao Hogwarts, školu za vještice i magiju, koja je svima poznata iz franšize o mladom čarobnjaku Harryju Potteru. U svojoj je karijeri do sada otkrio planetarni objekt koji je nazvao Planet Bollywood te je tim povodom izašao i članak

²⁶ Cornhusker – momčad američkog nogometa.

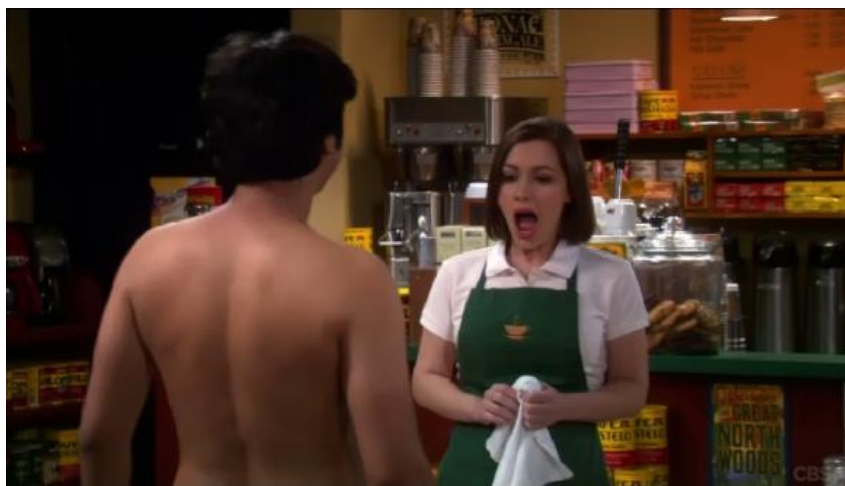
²⁷ *My Country 'Tis of Thee* – američka domoljubna pjesma.

²⁸ Navedeno prema: *Raj Koothrappali*. <http://the-big-bang-theory.com/characters.Rajesh/> (dostupno 29.08.2016.)

o njemu u časopisu People magazine. Stan u kojem Raj živi u Pasadeni, u epizodi "The Griffin Equivalency"/„Ekvivalentnost Griffina“²⁹ nazvan je „Raj Mahal“ kao spoj njegova imena i Taj Mahala, poznate indijske grobnice.

Jako je zanimljiva činjenica da Raj, iako podrijetlom Indijac, zapravo ne voli ni indijsku hranu niti kulturu, za razliku od ostatka društva. Osim što ne voli indijsku kulturu, nije obožavatelj ni indijske glazbe, iako su mu drage uspavanke koje mu je pjevala majka dok je bio dijete. Rajev modni stil veoma je osebujan. Obično se sastoji od veste i hlača kaki boje. Najpoznatija je njegova ljubičasta jakna, a uz tu boju također voli nositi maslinasto zelenu ili senf žutu boju.

U prvih šest sezona, njegova glavna osobina bila je socijalno anksiozni poremećaj zbog kojeg nije mogao komunicirati sa ženama osim ako nije imao alkohola u krvi. To se ne odnosi na ženske članove njegove obitelji ili gluhe žene, kao što je prikazano u epizodi „The Wiggly Finger Catalyst“/„Ispušni ventil vijugavog prsta“ u kojoj je imao djevojku koja je bila gluha te je s njom mogao razgovarati. Također, uz alkohol otkrio je i neke lijekove za koje je mislio da mu mogu pomoći, no ispostavilo se da ti lijekovi imaju čudne nuspojave, kao što su nekontrolirani pokreti ruku ili skidanje odjeće u javnosti što je prikazano u epizodi „The Wildebeest Implementation“/„Provedba divlje zvijeri“.



Slika 2. „The Wildebeest Implementation“/„Provedba divlje zvijeri“

²⁹ Griffin – mitsko biće s tijelom lava i glavom orla.

Ako nije konzumirao alkohol u društvu, uvijek bi šapnuo Howardu na uho što želi reći, a Howard bi to rekao na glas. Zanimljivo je spomenuti i epizodu „The Terminator Decoupling“/„Razdvajanje Terminatora“³⁰ u kojoj Raj pije bezalkoholno pivo, misleći da pije alkohol te vođen placebo efektom nesmetano razgovara sa ženom. Nakon što ga je ostavila djevojka u epizodi „The Bon Voyage Reaction“/„Reakcija „sretan put“, njegov problem je u potpunosti nestao kao da mu je taj prekid pomogao da ga nadiđe. Iako je drage naravi i sramežljivog karaktera, Raj često uzrokuje smiješne situacije pa i uživa u nesreći svojih prijatelja.

Rijetki su slučajevi kada je Raj nostalgičan za svojim domom, ali kada se to desi, obično kupi najnovije izdanje časopisa Bombay Badonkadonks. Licemjerno je osjetljiv na rasističke viceve o Indiji, iako i sam zna ismijavati Indiju, ili kako on kaže „Ghandi-selo“. Također, tvrdi kako mu štetni plinovi ne mogu naštetiti upravo zato što je odrastao u Indiji i postao imun. Ponosan je što dolazi iz egzotičnog dijela Indije te voli pričati o tome kako je prevladao siromaštvo i predrasude što mu često koristi kod zavođenja žena. Raj se voli poistovjećivati s filmom „Milijunaš s ulice“ koji govori o siromašnom Indijcu kojemu je pružena prilika da ostvari životnu želju. Također voli portretirati samog sebe kao skromnog čovjeka koji je odrastao u siromaštvu iako ga njegovi prijatelji podsjećaju kako mu je otac imućan.

5.4. Rajevi odnosi s drugim likovima

Priya, Rajeva sestra, bila je prisutna u nekoliko epizoda serije kao Leonardova djevojka. Kada je Raj saznao za njihovu vezu, odlučio ju je zabraniti vodeći se tezom da u Indiji muški, stariji član obitelji ima autoritet nad ženama, a budući da su oboje u Americi, Raj je bio jedini muški član njihove obitelji i smatrao da ima pravo braniti joj vezu. Priya je samo još jedan od primjera kako je cijela serija građena na stereotipima. Naime, predstavljena kao egzotična Indijka, Priya dolazi u Ameriku i već se „na vratima“ upušta u aferu s Amerikancem koji je opisuje kao „tinjajuću seksualnost bengalskog tigra“ samo zbog toga što dolazi iz kulture koja je napisala „Kama Sutra“, jedno od najutjecajnijih književnih dijela u povijesti na temu erotske ljubavi.

³⁰ Terminator – američki znanstveno-fantastični film iz 1984. godine u režiji Jamesa Camerona.

Rajevi roditelji u seriji su prikazani samo preko videopoziva te gledatelji nisu upoznati s njihovim imenima. U pozadini zaslona uvijek možemo vidjeti zastore koji odišu indijskim stilom dok su roditelji odjeveni u tradicionalnu indijsku odjeću. Gospodin i gospođa Koothrappali, u skladu sa svojim indijskim običajima, žele da njihov sin oženi Indijku i to po njihovom izboru. Usprkos tome, Raj želi sam pronaći ljubav svog života, iako mu to ne ide od ruke. U epizodi „The Grasshopper Experiment“/„Pokus sa skakavcem“, roditelji ga pošalju na „slijepi spoj“ s Indijkom u nadi da će se vjenčati. Nakon što je počeo gubiti nadu u ljubav, pristane na spoj, ali se ubrzo razočara. Naime, Indijka je pristala na spoj samo zato da prikrije svojim roditeljima činjenicu da ona zapravo voli žene. U epizodi „The Wiggly Finger Catalyst“/„Ispušni ventil vijugavog prsta“ saznali smo da su Koothrappaliji veoma bogati, Sheldon ih je nazvao bogatima kao „Richie Rich“ referirajući na dječji film o obitelji milijardera. Rajevi roditelji spominju također kako su veoma bogati u veoma siromašnoj zemlji te se stoga nemaju na što žaliti. S ostatkom Rajeve obitelji nismo upoznati, ali bitno je spomenuti još Rajevog rođaka Venkatesha koji se pojavio u epizodi „The Precious Fragmentation“/„Dragocjeno usitnjavanje“. Venkatesh radi kao odvjetnik u Mumbaiju pa ga je Raj htio angažirati, ali je ubrzo odustao od toga kada je vidio kako ima slabe pregovaračke sposobnosti.



Slika 3. Rajevi roditelji

Howard Wolowitz je Rajev najbolji prijatelj te Raj često dolazi u kuću njegove majke Debbie kako bi prespavao ili proveo s njima blagdan. Howard i Raj praktički su nerazdvojni – iako su heteroseksualni, njihov odnos podsjeća na odnos zaljubljenog para. To su primijetili i ostali likovi u seriji te se često šale na račun njihovog odnosa. U epizodi „The Septum Deviation“/„Devijacija septuma“ spomenuto je kako skupa idu na terapiju za parove kod psihijatra. Iako su samo najbolji prijatelji, između Raja i Howarda često se ponavljaju primjeri fizičkog, seksualno nabijenog kontakta, rezerviranog uglavnom za parove, nakon čega obično

uslijedi neugodna razmjena pogleda popraćena „smijehom iz konzerve“. Zanimljiva anegdota o odnosu Raja i Howarda vezana je uz pojavu Leonardove majke dr. Beverly Hofstadter, psihijatrice koja u epizodi „The Maternal Capacitance“/„Majčinski kapacitet“ proglasi odnos Raja i Howarda „umjetnim homoseksualnim brakom“. Odnos s Howardovom suprugom Bernadette malo je napet jer je Raj neko vrijeme gajio osjećaje prema njoj. Raj često zamišlja kako Howard i Bernadette prekidaju odnos i kako on napokon dobiva priliku osvojiti Bernadette. U epizodi „The Herb Garden Germination“/„Klijanje biljnog vrta“, nakon što Penny pokrene lažnu glasinu o tome kako Bernadette želi prekinuti s Howardom, Raj uvidi priliku za osvajanje te je odlučio iskoristiti. Na njegovu žalost, to se zbilo u istoj epizodi u kojoj je na kraju Howard iznenada zaprosio Bernadette, a ona je pristala.

Rajev odnos sa Sheldonom je poseban. Iako se nitko od likova u seriji ne može nositi sa Sheldonovim čvrstim karakterom, izgleda da jedino Raj ima tolerancije prema njemu. Sheldon cijeni diverzitet etničke kulture koji Raj pridonosi grupi, dok Raj ne smatra Sheldona napornim kao ostatak grupe govoreći kako vjeruje u karmu. Sa Sheldonovom djevojkom, Amy, Raj nema istaknut odnos. Iako su se zblížili u epizodi „The Santa Simulation“/„Simulacija Djeda Božićnjaka“ u kojoj su se oboje pronašli u ljubavnim problemima pa je Raj rekao Amy kako bi htio pronaći nekoga kao što je ona.

Leonard i Raj upoznali su se na sveučilištu. Njihov je odnos korektan i nisu imali mnogo nesuglasica sve dok Raj nije saznao da je Leonard u vezi s njegovom sestrom Priyom. Raj nije odobravao njihovu vezu i svima je to davao do znanja, ali je na kraju popustio. Leonard i Raj dijele sličan smisao za humor.

Penny je djevojka koja živi u stanu preko puta Leonardovog i Sheldonovog stana u kojem Raj i Howard provode mnogo vremena. U prvih šest sezona, glavni problem u odnosu Penny i Raja bio je taj što Raj nije mogao razgovarati sa ženama ukoliko nije prethodno konzumirao alkohol. Penny je to svjesno iskorištavala na humorističan način, postavljajući mu razna pitanja čime je samo izazivala nelagodu.

Još jedan od primjera kojeg je bitno spomenuti je Rajev pas Cinnamon. Jorkširskog terijera poklonili su mu Howard i Bernadette u epizodi „The Transporter Malfunction“/„Kvar na prijevoznom sredstvu“ nakon Rajevog propalog „spoja“ s Lakshmi, kako bi se oporavio od usamljenosti prouzrokovane činjenicom da ne može pronaći djevojku. Raj je besramno mazi, kuha joj razna jela, te je vodi u šetnje u kolicima predviđenim za ljubimce. Čim je ugledao

Cinamon, Raj se istog trena „zaljubi“ nazvavši je „najslađim jorkširskim terijerom ikad“. U epizodi „The Proton Resurgence“/„Preporod profesora Protona“, Raj ostavi Cinnamon kod Howarda i Bernadette na čuvanje preko noći zato što mora raditi. Cinnamon je doveo u roza kolicima i obratio joj se kao djetetu rekavši kako će ostati kod „ujaka Howarda“ i „tete Bernadette“.



Slika 4. Cinnamon sa svojim „tatom Rajom“ i „ujakom Howardom“

5.5. Indijski Amerikanci na televiziji

Profesorica sa Sveučilišta Brandeis, Shilpa Dave, potvrđuje da vidimo sve više indijskih Amerikanaca na televiziji. Nažalost, dodaje kako mnoge emisije samo stvaraju likove na temelju predrasuda. U skladu sa stereotipima, Dave kaže kako televizijska industrija čini indijske muškarce manje privlačnima čime su slabija konkurencija Amerikancima. Dok je izražajni indijski naglasak korišten kao stereotip kod muškaraca, Dave kaže kako to ne vrijedi i za žene. „To je gotovo kao da su nositelji tradicije muškarci“³¹, objašnjava Dave. Umjesto toga, kaže kako su Indijke i indijske Amerikanke na televiziji često prikazane kao egzotične i poželjne žene. Indijske žene prikazane su kao pametne i seksualno intrigantne. Što je velika suprotnost od indijskih muškaraca koji su prikazani kao pametni, ali ne i kao poželjni.

³¹ Navedeno prema: Nazareth, M. *Beyond Apu: Indian Americans on television* (2013).

<http://www.tvworthwatching.com/post/Indian-Americans-on-television.aspx> (dostupno 14.09.2016.)

Ako pogledamo Raja Koothrappalija iz „Teorije velikog praska“, možemo primijetiti očite znakove stereotipa. On je fizičar i sin bogatog liječnika koji ne može normalno komunicirati sa ženama osim ako je pijan. Njegov etnicitet se često koristi kao katalizator za humor. Jedan od argumenata može biti i taj da je Raj lik koji obiluje stereotipima, ali u seriji s raznim, brojnim stereotipima. U popularnoj humorističnoj seriji „Kako sam upoznao vašu majku“ pojavljuje se još jedan Indijac, Ranjit, kojeg je utjelovio Marshall Manesh, a njegova uloga je biti vozač taksija. On je srednjih godina, vesele naravi i uvijek ima poneki savjet za ostale likove serije. Lik Apu iz animirane serije „Simpsoni“ još je jedan Indijac na malim ekranima, a možemo spomenuti i seriju „Dobra žena“ u kojoj ulogu ima Archie Pinjabi, zatim Hannah Simone u seriji „Nova cura“, Mindy Kaling u seriji „Projekt Mindy“ te Padma Lakshmi u seriji „Vrhunski kuhar“. Lakshmi i Simone su obje bivši modeli. Kao i većina indijskih glumica na televiziji su portretirane kao vitke, duge tamne kose i besprijekornog stila. Tek nedavno se pojavila glumica koja je suprotnost ovom stereotipu – Mindy Kaling. „Kao indijska Amerikanka, ja ne mogu dovoljno naglasiti koliko je značajno to što je Kaling jedina indijska Amerikanka u glavnoj ulozi na televiziji i jedina ženska glavna uloga na televiziji“, napisala je Kayla Upadhyaya, urednica časopisa *The Michigan Daily*.³² Ovakva predstavljanja indijskih muškaraca kao pasivnih, djetinjastih, podložnih i feminiziranih nisu neuobičajena, ali su značajna zbog bogate kolonijalne povijesti. Tijekom kolonija, Indijcima je „oduzeta“ muškost. Ukazuje se na to kako su Indijci patili zbog poraza legitimne političke moći, te se na njih gledalo kao na djetinjaste, nevine, nesvjesne i pasivne, ali spremne da uče muškost i vjernost.³³

Sve veća vidljivost indijskih Amerikanca na televiziji proteže se i dalje od humorističnih i dramskih serija – sve do novinarstva. Niz televizijskih vijesti i internetskih mreža za suradnike ima indijske novinare. „Mislim da smo u posljednjih desetak godina svjedočili evoluciji, ali se Indijci i dalje zapošljavaju na televiziji na temelju stereotipa, u zanimanjima kao što su liječnici,

³² Navedeno prema: Nazareth, M. *Beyond Apu: Indian Americans on television* (2013).

<http://www.tvworthwatching.com/post/Indian-Americans-on-television.aspx> (dostupno 14.09.2016.)

³³ Navedeno prema: *Women and Ph.D.s; Black women on Tv; and more* (2011).

<https://drhiphop85.com/2011/05/05/women-and-ph-ds-black-women-on-tv-and-more/> (dostupno 14.03.2017.)

znanstvenici ili inženjeri, u nekim slučajevima kao vozači taksija ili vlasnici trgovačkih lanaca“, piše novinarka dr. Masum Momaya.³⁴

³⁴ Navedeno prema: Nazareth, M. *Indian Americans on television* (2013).
<http://www.tvworthwatching.com/post/Indian-Americans-on-television.aspx> (dostupno 14.09.2016.)

6. Zaključak

„Teorija velikog praska“ je prije svega humoristična serija o četiri fizičara na Sveučilištu CalTech, koja prikazuje njihove svakodnevne živote što uključuje radnu rutinu i „štreberske“ hobije s pokojim „trčanjem za djevojkama“. Indijski Amerikanci su percipirani kao stranci. Neskladna i tajnovita manjina, kako ih tretira američka medijska industrija koja predstavlja ograničeno i većinom pogrešno viđanje drugih supkultura. Primjenom post-kolonijalne teorije na Rajev lik, samo se ukazuje na rasističke stereotipe i predrasude učvršćujući lažne ideologije. Također, upotrebom takve vrste humora, koji možda služi samo za zabavu, (ne)svjesno se dodatno „odguruju“ manjinske skupine, a tako nešto može negativno i anti-progresivno utjecati na društvo u cjelini.

Zaključno, mnogo je primjera stereotipa, predrasuda pa čak i rasističkih elemenata koji upućuju upravo na činjenicu da je Raj Koothrappali samo još jedan tipični indijski doseljenik u Americu.



IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, ANA-MARIA ZGOPELEC (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom PREDRASUDE I STEREOTIPI O INDIJANIMA I INDIJSKOJ (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova. KULTURI U SITCOMU „TEORIJA VELIKOG PRASKA“

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Ana-Maria Zgodec
(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, ANA-MARIA ZGOPELEC (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasan/na s javnom objavom završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom PREDRASUDE I STEREOTIPI O INDIJANIMA I (upisati naslov) čiji sam autor/ica. INDIJSKOJ KULTURI U SITCOMU „TEORIJA VELIKOG PRASKA“

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Ana-Maria Zgodec
(vlastoručni potpis)

7. Literatura

Knjiga:

1. Danesi, M. *Popular Culture: Introductory Perspectives* (2008). Lanham, Maryland, SAD: Rowman & Littlefield Publishers.

Časopis:

1. Labaš, D. i Mihovilović, M. *Masovni mediji i semiotika popularne kulture*. Sveučilište u Zagrebu. *Kroatologija: časopis za hrvatsku kulturu*, Vol. 2, No. 1, 2011: 95-121.

Internetski izvori:

1. Felicelli, A. *The Raj Prototype* (2012). <https://www.indiacurrents.com/articles/2012/04/08/raj-prototype> (dostupno 06.09.2016.)

2. *Apu of „The Simpsons“ Positive Hindu character or degrading stereotype?* (2007). <https://hinduperspective.com/2014/02/19/apu-nahasapeemapetilon-positive-hindu-character-or-degrading-stereotype/> (dostupno 12.09.2016.)

3. *5 Reasons why The big bang theory is racist* (2013). <http://www.mtvindia.com/blogs/parent/urban-cupid/5-reasons-why-big-bang-theory-is-racist-50441978.html> (dostupno 12.09.2016.)

4. Bhatkhande, A. *The line between humor and racism* (2015). New York University. <https://campusdiaries.com/stories/the-line-between-humor-and-racism> (dostupno 01.09.2016.)

5. *Indija* (2012). Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27303> (dostupno 26.08.2016.)

6. *Information on India – Religions in India*. <http://adaniel.tripod.com/religions.htm> (dostupno 14.03.2017.)

7. *Got questions? Što je hinduizam i što hinduisti vjeruju*. <http://www.gotquestions.org/Hrvatski/hinduizam-hinduisti.html> (dostupno 27.08.2016.)

8. Mirković, M. *Surovost indijske kulture* (2014). <http://afirmator.org/surovost-indijske-kulture/> (dostupno 27.08.2016.)

9. *15 fascinantnih zanimljivosti o Indiji* (2015). <http://kult.com.hr/15-fascinantnih-zanimljivosti-o-indiji/> (dostupno 21.12.2016.)

10. *O kriketu*. <http://www.croatia-cricket.hr/> (dostupno 14.03.2017.)

11. *Stereotypes Examples*. <http://examples.yourdictionary.com/stereotype-examples.html>
(dostupno 27.03.2017.)
12. *Difference between Prejudice and Stereotype* (2015). <http://pediaa.com/difference-between-prejudice-and-stereotype/> (dostupno 14.03.2017.)
13. *Prejudice, Discrimination & Stereotypes: Definitions & Examples*.
<http://study.com/academy/lesson/prejudice-discrimination-stereotypes-definitions-examples.html>
(dostupno 27.03.2017.)
14. Taflinger, R. F. *Sitcom: What it is, how it works*. <http://public.wsu.edu/~taflinge/sitcom.html>
(dostupno 15.03.2017.)
15. McGnity, J. *The big bang theory has its jokes down to a science* (2015).
<http://www.wsj.com/articles/the-big-bang-theory-has-hidden-jokes-down-to-a-science-1443808102> (dostupno 13.09.2016.)
16. *About the big bang theory* http://the-big-bang-theory.com/about/?src=menu_sidebar
(dostupno 13.09.2016.)
17. Andreeva, N. *EXCLUSIVE: Big bang theory stars score huge paydays after hardball bargaining; Jim Parsons told „take it or leave it“ today* (2010).
<http://deadline.com/2010/09/big-payday-for-the-big-bang-theory-stars-67221/> (dostupno 14.09.2016.)
18. Nankervis, T. „*The Big Bang Theory*“ stars agree to a pay cut just like „*Friends*“ cast did back in the day (2017). <http://metro.co.uk/2017/03/02/the-big-bang-theory-stars-agree-to-a-pay-cut-just-like-the-friends-cast-did-back-in-the-day-6484477/> (dostupno 13.03.2017.)
19. Hibberd, J. *Friends co-creator: Those \$1 million cast salaries were ridiculous* (2015).
<http://www.ew.com/article/2015/07/29/friends-salaries-ridiculous> (dostupno 14.09.2016.)
20. Dwivedi, V. *Hollywood puts a thin mask on racial stereotyping* (2013).
https://www.thestar.com/opinion/commentary/2013/09/22/hollywood_puts_a_thin_mask_on_racial_stereotyping.html (dostupno 07.09.2016.)
21. *Raj Koothrappali*. <http://the-big-bang-theory.com/characters.Rajesh/> (dostupno 29.08.2016.)
22. Nazareth, M. *Beyond Apu: Indian Americans on television* (2013).
<http://www.tvworthwatching.com/post/Indian-Americans-on-television.aspx> (dostupno 14.09.2016.)
23. Nazareth, M. *Indian Americans on television* (2013).
<http://www.tvworthwatching.com/post/Indian-Americans-on-television.aspx> (dostupno 14.09.2016.)

24. *Women and Ph.Ds; Black women on Tv; and more* (2011).

<https://drhiphop85.com/2011/05/05/women-and-ph-ds-black-women-on-tv-and-more/> (dostupno 14.03.2017.)

Popis slika

1. Slika 1. „The Wildebeest Implementation“ – *An Interview with actress Whitney Avalon* (2014). <https://allcreativelike.com/2014/03/06/all-creativelike-an-interview-with-actress-whitney-avalon/> (dostupno 10.01.2017.)
2. Slika 2. „The Thespian Catalyst“ – *The Thespian Catalyst* (2011). http://bigbangtheory.wikia.com/wiki/The_Thespian_Catalyst (dostupno 13.03.2017.)
3. Slika 3. Rajevi roditelji – *Raj's Parents* http://bigbangtheory.wikia.com/wiki/File:Raj%27s_parents.png
4. Slika 4. Cinnamon sa svojim „tatom Rajom“ i „ujakom Howardom“ – *Cinnamon* <http://bigbangtheory.wikia.com/wiki/Cinnamon> (dostupno 14.03.2017.)